

DIE STRYD TEEN DIE VOORPOSTE: 1-2 Februarie 1941

Suid-Afrikaanse magte na Oos-Afrika

Suid-Afrika loods sy eerste offensief in die Tweede Wêreldoorlog, wat hy as bondgenoot van Brittanje en vyand van Duitsland en Italië binnetree, teen die Italiaanse ryk in Oos-Afrika. Om die vyand daar aan te pak, word die Suid-Afrikaanse Brigades 1, 2 en 5 vir voltydse oorlogsdienst gemobiliseer, en na 'n kort intensiewe opleiding na Oos-Afrika verskep, onder bevel van brig-genl G. E. Brink, DSO,¹ wat met sy in Suid-Afrika saamgestelde hoofkwartier van 1 Suid-Afrikaanse Divisie, in November 1940 noordwaarts beweeg. Tot op hierdie oomblik moes slegs twee Britse divisies, naamlik die Afrikadivisies 11 en 12, 'n front van 750 myl beskerm teen die moontlike militêre ambisie van die Italianers, wat stewig in die saal sit in hul kolonie Abessinië. Trouens. Die Italianers het hul getaloorwig nuttig gebruik deur Brits-Somaliland te oorpompel, aan die grens van Kenia Brits-Moyale te beset, en selfs sestig myl na Buna deur te druk.

Om wal te gooi teen 'n nog verdere uitbreiding van die Italiaanse ryk, word brig D. H.

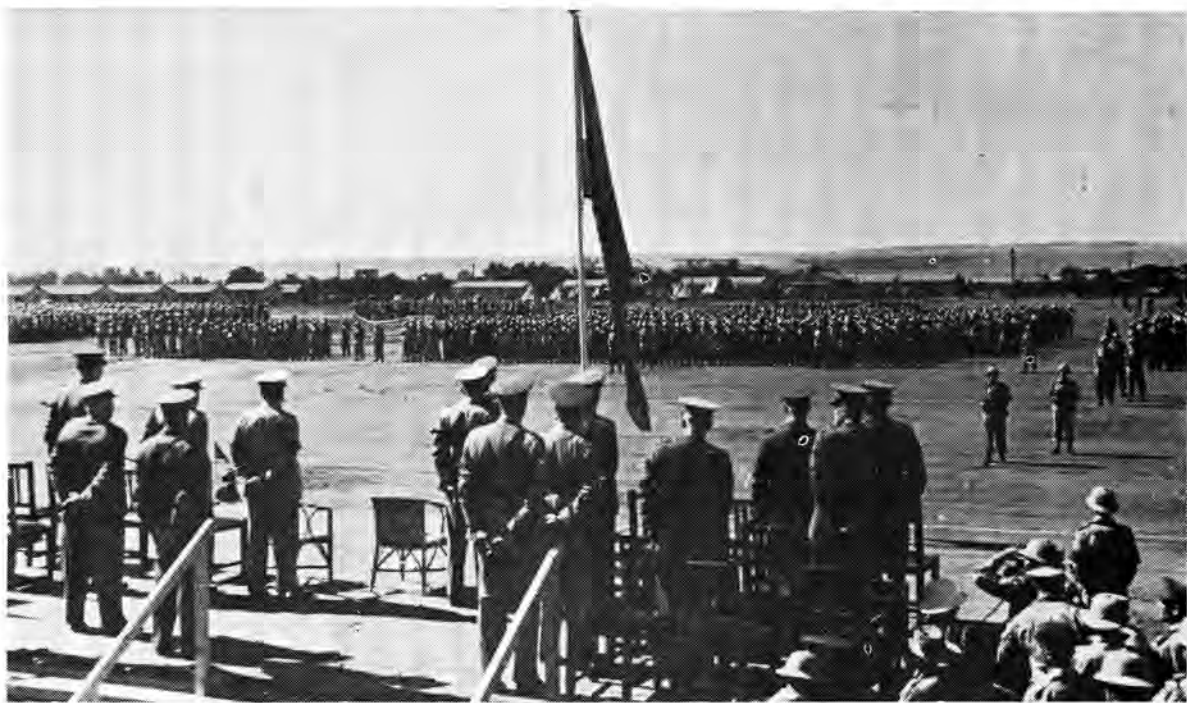
Pienaar² se 1 SA Brigade by 12 Afrikadivisie gevoeg, met Wajir as hul basis, presies in die pad van enige verdere vyandelike suksesse. Na die aankoms van 2 en 5 SA Brigades, is 1 SA Divisie voltallig, en brig-genl Brink vestig sy hoofkwartier op 1 November 1940 by Gilgil, noord van Nairobi. 2 SA Brigade hou Marsabit beset. Ook op 1 November word lt-genl sir Alan Cunningham bevelvoerder van die hele Oos-Afrikaanse Mag. Teen die einde van 1940 is 1 SA Divisie verantwoordelik vir die onherbergsame streek van 250 myl van die grens van die Soedan tot in die gebied van Moyale.³

Die 1ste SA Divisie doen op Geloftedag 1940, in samewerking met die 24ste Goudkusbrigade, 'n suksesvolle aanval op die vyandelik besette El Wak en dwing die vyand om terug te trek.

1. Later genl-maj, met ook CB en CBE as toekennings.

2. Later genl-maj, met CB, CBE en DSO as toekennings.

3. Twee Britse divisies hou die res van die noordelike Keniafront beset. Voorts word die geleedere van die Suid-Afrikaanse magte versterk toe 25 Oos-Afrika-brigade, wat op Turkana, oos van die Rudolfmeer gestasioneer was, op 30 Desember by die divisie ingedeel word.

'n Afskeidsparede vir een van die talryke kontingente Suid-Afrikaanse soldate wat die Unie van Suid-Afrika verlaat om in Oos- en Noord-Afrika te gaan veg. Soos aan die barakke gesien kan word, word hierdie parade gehou in een van die opleidingskampe. Die manne word toegesprek deur die Opperbevelhebber van die Suid-Afrikaanse Magte, genl J. C. Smuts

Aardrykskundige toestande

Hierdie eerste operasionele bewegings van die Suid-Afrikaanse troepe vind plaas onder bykans ondraaglike klimaatstoestande. Ongewone hitte in die woestynagtige Noord-Kenia gaan gepaard met 'n tekort aan water. Meeste troepe ly dors.¹ Tydens die strooptog op El Wak het die termometer op 140 grade gestaan. Om hierdie vraagstuk die hoof te bied, lewer die waterkompanies, verbonde aan die SA Genie, onmisbare diens deur boorgate te sink in die droë bosstreke tussen die Tana- en Jubarivier. Voorts doen die administratiewe peletons van die Suid-Afrikaanse bataljons hul bes om die manne so gereeld as moontlik van water te voorsien.² Hierbenevens staan 'n ander vraagstuk die Suid-Afrikanners letterlik in die weg. 'n Dorre woestynstreek van etlike honderde myle sou oorgesteek moes word om kontak met die vyand in Abessinië te maak. Die soldate sou deur hierdie onherbergsame wêreld vervoer moes word. Om hierdie probleem te bowe te kom, lewer die Suid-Afrikaanse motordienskompanies, wat verantwoordelik is om troepe en water te vervoer, voortreflike diens, terwyl die Suid-Afrikaanse padboukompanies met hul stootskrapers, goed begaanbare paaie deur die sanderige wildernis probeer baan, tussen lawaklippe deur wat oral in die Noord-Keniase streek verstrooi lê. Een so 'n pad sou oor 165 myl strek, van Marsabit oor Kalacha, oos van die Huriheuwels, tot by Mega, en oor twintig myl 4 000 voet klim.³

Verkenning uit die lug

Gelyktydig met die werksaamhede wat onderneem word ten einde beweging oor land moontlik te maak, word strategiese sowel as taktiese lugverkenning van die vyandelike situasie gedoen, eersgenoemde om informasie in te samel vir strategiese beplanning, veral met die oog op langtermyn doelwitte in Abessinië, en laasgenoemde om die aard van die naaste Italiaanse vestings te ondersoek. Hiervoor word 40 Eskader van die Suid-Afrikaanse Lugmag afgedeel ter ondersteuning van genl Brink se 1 SA Divisie. Die vyandelike stellings in Suid-Abessinië, soos Gorai, Hobok en Mega, word noulettend uit die lug deur middel van kykverkenning dopgehou en ook deur middel van fotoverkenning op fotografiese inligtingsrapporte vasgelê. Fotovertolking dui aan dat meeste van die naaste vyandelike voorposte in Abessinië fyn afgewerkte verde-

digingstellings insluit wat suidwaarts gerig is. Terwyl 40 Eskader tydens strategiese verkenningsvlugte oor die driehoek Dukana-Mega-Yavello 'n omvattende reeks lugfoto's opbou, doen 11 Eskader vanaf Archer's Post en 12 Eskader vanaf Nanyuki aanvalle op die vliegvelde by Yavello, Neghelli en Shashamanna. Die verkenningsrol wat die lugmag speel, word as 'n noodsaaklike vereiste beskou vir die samestelling van 'n enigszins volledige informatiewe beeld van vyandelike posisies en bedrywighede en van veel meer waarde as die bestaande landkaarte.⁴

Die vyandelike situasie

Watter informasie word oor vyandelike posisies in Suid-Abessinië bekom? Die eerste feit is dat 'n natuurlike hindernis, naamlik 'n tweehonderdmyllange kransreeks, tussen die twee Italiaanse vestings, Mega in die weste en Moyale in die ooste, die regstreekse toegang tot Abessinië versper. Dit blyk duidelik dat die Italianers hul suidelike linie op hierdie natuurlike hindernisse laat rus, en dat 'n frontaanval daarop deur 1 SA Divisie na berekening gevoelige verliese sou meebring. Ander informasie dui daarop dat die Italianers oor minstens drie divisies landmagte in Suid-Abessinië beskik, versprei oor 'n groot gebied, en in 'n redelike mate afhanklik is van muil- en kameelvervoer. Dit impliseer 'n minder hoë graad van beweeglikheid. Hierbenevens het die vyand goeie rede om selfversekerd te wees aangesien die Noord-Keniase woestynagtige streek uiters moeilik oorgesteek sou kon word. Inligtingsrapporte van 1 SA Divisie dui aan dat, in samewerking met die inboorlingtroepe tot hul beskikking, die Italianers garnisoene op die volgende suidelike punte saamgetrek het, met, waar beskikbaar, die geraamde getalsterktes, as volg: El Yibo — 200-300, El Sardu — 200,

4. Vergelyk prof. Alan F. Hattersley: *Carbineer — The History of the Royal Natal Carbineers*, p 70.

5. In 'n amptelike rapport bespreek die eenheid 1 Natal Mounted Rifles die besondere probleem wat die watergebrek skep en beveel onder meer aan dat elke manskap permanent twee vol waterbottels dra.

6. Genl Cunningham self sou hierdie pad beskryf as "die mees noemenswaardige ingenieurswerk gedurende die operasies noord van Marsabit, en moontlik gedurende die hele veldtog". Sien genl sir A. Wavell se rapport in die bylaag tot die *London Gazette* van 10 Julie 1946, p 3563, par. 117.

7. In 'n amptelike rapport bespreek 1 Natal Mounted Rifles hierdie kwessie en konstateer dat die bestaande kaarte geen aanduiding gegee het van die werklike aard van die soort land waarin geopereer sou word nie. 'n Meer omvattende lugverkenningsprojek word aanbeveel en die eenheidsverslag redeneer dat lugverkenning 'n veel sinvoller waardering van die vyandelike situasie moontlik maak as die bestaande landkaarte.

El Gumu, Magado, Buluk, Gorai — 500, Hobok — 500, en Mega — 'n aansienlike garnisoen met 'n subafdeling op Sololo. Die informasie wat ingesamel kon word, word nie as van 'n hoë betroubaarheidsgraad beskou nie, aangesien daar voortdurend strydige berigte inkom.⁸ Vyandelike agente is teenwoordig in die omgewing waardeur die Suid-Afrikaners Suid-Abessinië sou kon nader, en die vrye beweging van die plaaslike bevolking vergemaklik spioenasie oor die Suid-Afrikaanse magte. Ook die Suid-Afrikaners word egter bevoordeel deur die bewegingsvryheid van die inboorlinge deurdat guerrilla-inboorlingtroepe die Suid-Afrikaanse magte kontak met informasie oor waar die Italianers die bedrywigste is. Een inboorling het posstukke wat geneem is van 'n Italiaanse militêre voertuig, wat tussen Hobok en Mega opereer, aan 1 SA Divisie oorhandig. Voorts tree die volgende feite na vore: Die uitgestrekte vyandelike Noordoos-Afrikaanse gebied kan uit die suide langs veral twee weë binnegedring probeer word, beide wat vanaf die Keniase dorp Marsabit na Ethiopië lei.⁹ Die eerste loop noordoos tussen die Turbiheuvels deur na Moyale, is die kortste pad,

maar word regstreeks beskerm deur sterk vyandelike stellings, wat ingerig is nie alleen in Italiaanse gebied wat voor die Tweede Wêreldoorlog beset is nie, maar ook op terrein wat sedert die uitbreek van vyandelikhede deur die vyand verower is. Met hierdie roete as aanmarsas sou 1 SA Divisie verplig word tot 'n frontaanval teen die vyandelike vestings en sou hy teen die steiltes van die platorand in Kenia se Noordfrontdistrik moet uitbeweeg. Die tweede moontlike aanmarsas strek nie noordoos nie, maar noordwes, deur die Keniase dorp Dukana. Hierdie pad is lank, swak gemaak, en dit is onseker of verskeie brigades suksesvol daarlangs sou kon beweeg. Die pad loop teen die lawahange van Marsabit af noordwaarts, oos van die Rudolfmeer, en deur die ongenaakbare, skroeiend warm woestynstreek waarin oorblyfsels van eertydse vuurspuwendeberguitbarstings verstrooi lê en waarvan die Chalbiwoestyn 'n prominente deel uitmaak. Duskant die Abessiniese grens worstel dit deur myle en myle waterlose

8. Amptelike inligtingsrapport van 2 SA Infanteriebrigadegroep aan 1 SA Divisie, p 19.

9. Vergelyk Carel Birkby: *The Saga of the Transvaal Scottish Regiment*, p 84.

Talle kruisende wielspore van troeptrkke wat die gemeganiseerde brigades in die wit sand van die Chalbiwoestyn trek toe hierdie uitgedroogte sout- en sodameer aan die einde van Januarie 1941 in uitgestrekte formasie oorgesteek word. Die somerson bak byna ondraaglik warm en weerkaats verblindende lig op die glinsterende sand

dorsland. Ook die omgewing van hierdie pad word deur vyandelike stellings bewaak, egter nie deur sterk hoofverdedigingswerke soos by Moyale of Mega nie, maar deur kleiner en minder vuurkragtige voorposte. 'n Laaste

feit wat van besondere belang is, is dat die eerste ligte reëns normaalweg reeds aan die einde van Maart uitsak, gevolg deur lang reënbuie vanaf die begin van Junie.¹⁰ Dan word die woestyngebied onbegaanbaar.

Diep rye spore in die sand van die Chalbi waar 1 SA Divisie sy koers moes vind

Die operasionele plan

Nadat hy al die tersaaklike feite in ag geneem het, beraam Lt-genl Cunningham, bevelvoerder van die Britse Oos-Afrikaanse Mag, die volgende operasionele plan: Eerstens besluit hy om die reëns voor te spring deur so spoedig moontlik noordwaarts op te ruk. Tweedens word 1 SA Divisie beveel om die verantwoordelikheid vir die eerste offensief op hom te neem deur die Chalbiwoestyn na die suidelike grens van Abessinië op te ruk, en daar twee doelwitte te takel: Enersyds moet 'n opstand van sogenoemde Ethiopiese patriotte in die provinsie Galla Sidamo aangevoedig word, en andersyds moet die kranse tussens Moyale en Mega omvleuel word.¹¹ Dié beweging sou die vyand verhinder om Jubaland met sy mobiele reserwe te versterk, aangesien hierdie reserwe in bedwang gehou sou word deur 1 SA Divisie se Suid-Abessiniese operasie.¹² Hierdie plan im-

pliceer dat die somber vyandelike bergkranse in die omgewing van Moyale en weswaarts in die rigting van Mega, wat 'n direkte opmars teen die vyand in die weg staan, nie met 'n frontaanval aangedurf word nie, maar uit 'n westelike rigting omvleuel moet word.

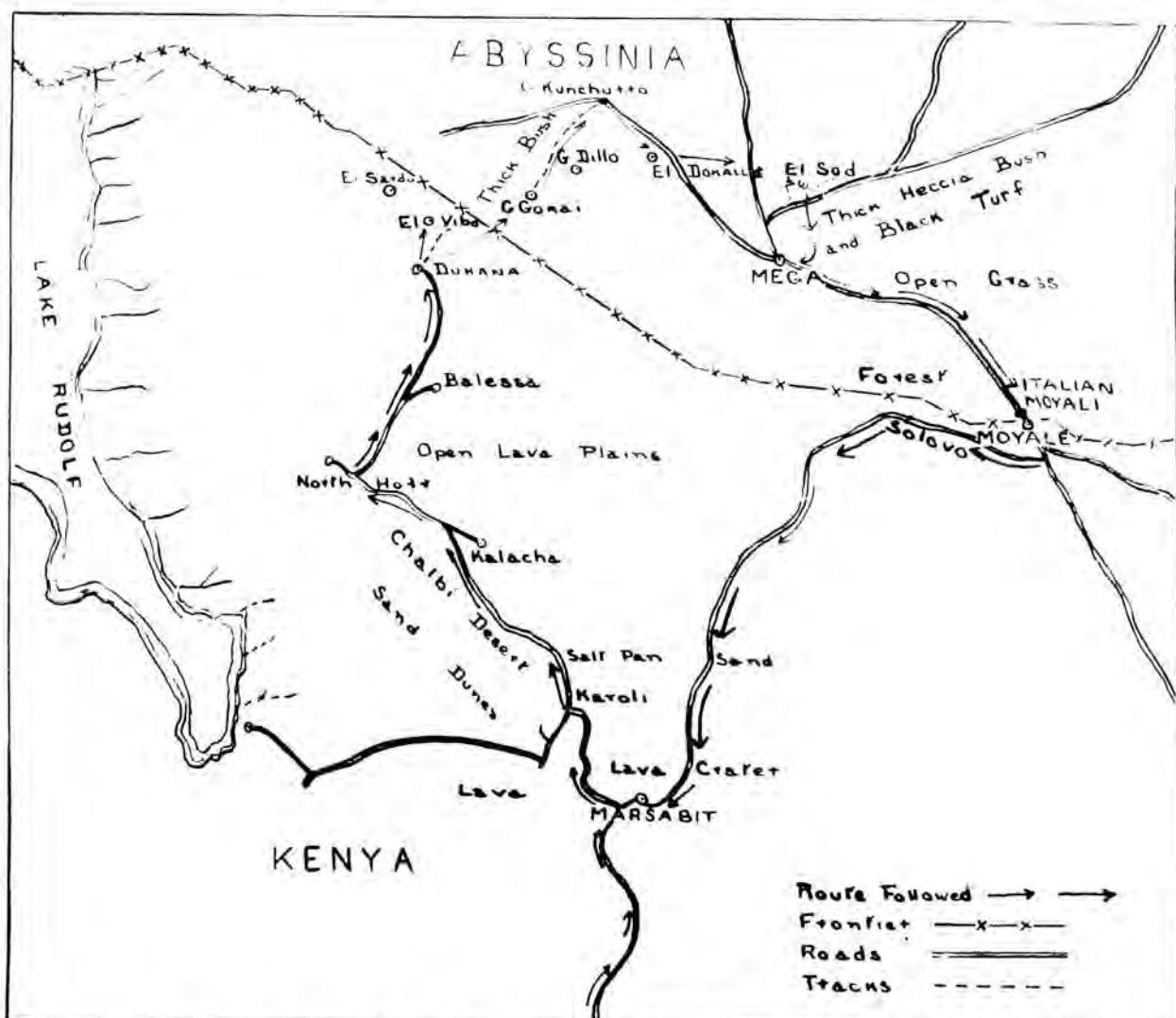
10. Hattersley, prof. Alan F. *Carbineer — The History of the Royal Natal Carbineers*, p 70.

11. Die algemene opvatting onder bevelvoerders is dat groter operasies teen die vyand in Abessinië eers na afloop van die oorvloedige reëns, dit is in Meimaand, suksesvol van stapel gestuur sou kon word. Vergelyk die *Uniejaarboek 1946*, hfst 29, p 2.

12. Aangesien die aanmoediging van 'n opstand deur Ethiopiese Shifta buite die veld van hierdie geskied val, word hier slegs duidelikhedshalwe gemeld dat dit inderdaad later plaasgevind het toe Suid-Afrikaanse magte in beheer was van die suidelike provinsies van Abessinië en dat dit teweeggebring is deur Suid-Afrikaanse steun. Hierdie rebellie teen die Italiaanse gesag het uiteindelik regstreeks daartoe bygedra om die vyandelike terugtogroete weswaarts af te sny. Ook word hier bloot gemeld dat, wat die inbedwanghou van die mobiele Reserwe betref, nie een soldaat uit die Galla Sidamo noordooswaarts verskuif is nie as gevolg van die manoeuvres van 1 SA Divisie. Sien die amptelike geskiedenisverslag van die Suid-Afrikaanse Legioen, opgestel deur Harry Klein: *Springbok Record*, p 98.

Sodoende sou die vyandelike front ontwyk word en die Suid-Afrikaanse offensief eers teen die Italiaanse westelike flank gerig word en daarna teen die flank en rug van die vyandelike bergkransvestings, en sou die vyand forseer word om gelyktydig in meer as een rigting te veg. Terwyl 1 SA Divisie se 2de en 5de Brigades noordweswaarts opmars en dan ooswaarts teen die vyand opruk, sou die 1ste Brigade die vyand se aandrang van hierdie beweging aftrek deur vanuit die suide 'n skynaanval teen die oostelike Moyale te loods. Dit sou die Italianers onder die indruk bring dat die regstreekse aanval vir die direkte en korste pad na Addis Abeba, die

hoofstad van Abessinië, in alle erns geopen het. Intussen sou 2 en 5 SA Brigades teen die westelike vyandelike voorposte soos Gorai en Hobok optrek en dan ooswaarts swenk om die magtigste vyandelike vesting in Suid-Abessinië, te wete Mega, uit sowel die noorde as die suidweste te takel. Pleks dus om die vanselfsprekende en korste aanvalsroete te kies, word beplan dat die Suid-Afrikaners die tradisionele Boeretaktiek, soos gens Christiaan de Wet en Koos de la Rey beoefen het, te volg, deur met 'n beweeglike mag die vyand se sterk vestings tydelik te ontwyk, dit te omseil en teen kleiner stelling te opereer, om dan uit meer as een rigting gelyk-

NORTHERN FRONTIER KENYA COLONY

Scale: 1 inch = 32 Miles

'n Kaart van Noord-Kenia en Suid-Abessinië, waarop slegs daardie plekke aangedui word wat vir 2 SA Infanteriebrigadegroep van taktiese of strategiese belang is, en wat 'n deel uitmaak van die amptelike rapporte van hierdie brigadegroep oor sy manoeuvres in die betrokke landstreek

tydig op die hoofverdedigingswerke toe te sak. Die feit dat die Springbokke oor gemeganiseerde infanteriebataljons beskik, ondersteun deur net so beweeglike artilleriebatterye en pantserkarkompanies, maak dit moontlik dat die Suid-Afrikaners die vyand op ten minste een taktiese terrein van die begin af sou kon oorskadu: mobiliteit.

Opmars tot by Dukana

Die opmarsroete strek noord van die Keniase dorp, Marsabit, uit oor 'n ongetemde woesteny. In 'n westelike rigting lê die uitgestrekte Chalbiwoestyn in die son en bak, en naby die vyandelike grens, die dorpie Dukana. Verder noord volg 'n land van struik en waterlose pleine. Die opmarsroete is om en by 400 myl lank!¹³ Wanneer die Marsabitplato verlaat word, is daar 'n skielike val in hoogte tot by die rand van die Chalbi, die hittegraad neem toe, en die enkele pad of twee word byna onbegaanbaar. Die woestyn is bedek met struikgewasse wat noordwaarts verminder totdat daar later bykans geen natuurlike plantegroei meer is nie.¹⁴ Ná die voltooiing van die geheime beplanning vir 'n noordwestelike opmarsroete, knap die SA Genie binne ses weke 'n 150-myllange pad langs die westelike roete op en bou dit deels.¹⁵ In die middel van Januarie 1941 verdryf die Suid-Afrikaners die vyand van die twee waterpunte noord van Dukana, naamlik El Yibo en El Sardu. Die 1ste Natal Mounted Rifles van 2 Veldmagbataljon beset El Yibo en ander Veldmagbataljontroepe El Sardu.¹⁶ Teen die einde van die maand steek brig-genl George Brink se 2de en 5de Brigades die Chalbiwoestyn onder 'n wolklose hemelruim oor terwyl die troepe bak in die bloedrooi son. Die wiele van die gemeganiseerde brigades trek honderde en duisende spore oor die wit sand van hierdie uitgedroogte sout- en sodameer onderwyl die son aan die beperkte watervoorraad vreet. Die nag van 29-30 Januarie halt die manne by die oasis Noord-Horr, die enigste waterpunt tussen Marsabit en Dukana en geniet 'n welkome rus.¹⁷ Op 30 Januarie arriveer die Suid-Afrikaners op Dukana, tagtig myl oos van die Rudolfmeer en vyftien myl suid van die Abessiniese grens.

Die Suid-Afrikaanse konvooi in Noord-Kenia op weg na die vyandelike gebied Abessinië. Voor in die vertes lê en blink die dorre vaal Chalbiwoestyn

Vyandelike voorposte

Die verkenning van vyandelike gebied gaan onverpoosd voort. Sowel die SA Lugmag as infanterieverkenningpatrollies voorsien informasie oor Italiaanse voorposte.¹⁸ Lugmag- en landmaginligtingsrapporte dui duidelik aan dat die Italianers hul Moyale-Mega-bergkranlinie in die weste deur verskeie voorposte beskerm. Die doel van dié stellings is om patrolliebedrywighede uit die suide dop te hou

13. Klein, Harry: *Springbok Record*, p 98.
14. Sien die terreinwaardering in amptelike verslae van die 5 SA Infanteriebrigadegroep hoofkwartier.
15. Vergelyk Carel Birkby: *The Saga of the Transvaal Scottish Regiment*, p 84.
16. *Uniejaarboek 1946*, hfst 29, p 2.
17. Ten opsigte van die beweging van die konvooi noordwaarts meld 'n amptelike rapport van 5 SA1 Brigadegroep hoofkwartier die volgens hulle mening doeltreffende hantering van die eenhede se administrasie.
18. Uit amptelike rapporte van 1 Natal Mounted Rifles blyk dit dat hierdie eenheid van El Yibo af verkenningpatrollies noordwaarts stuur, onder meer na die vyandelike buitepos Hobok, vanwaar die vyand op 'n afstand op hulle vuur. Een van die verslae beweer dat hierdie patrollie na Hobok die eerste Suid-Afrikaners is wat die Abessiniese grens oorskak.

en oor enige vyandelike bewegings te rapporteer, en om die vyand, in hierdie geval die Suid-Afrikaanse mag, se waarneming van die hoofverdedigingsvestigings, te belemmer en operasies teen die sterker vestings, in 'n vroeë stadium uit mekaar te jaag. Die twee onmiddellike voorposte waarteen genl Brink sou opereer, is die kratervesting, Gorai, en 'n groep fortifikasies, Hobok. Tussen hulle lê die gehuggie El Gumu. Vir die vyand is die Gorai-El Gumu-Hobok-voorposlinie grond van lewensbelang. Indien dit ingeneem word, sou optrede teen meer noordelike stellings, veral teen die goed bemande bergvesting, Mega, vir die Suid-Afrikaners heelwat makliker word. Die Italianers maak daarop staat dat die twee voorposte, Gorai en Hobok, hul ander stellings teen 'n verrassingsaanval sou kon vrywaar.

Die bevelvoerder van 1 SA Divisie laat nie gras onder sy voete groei nie, en reeds op 30 Januarie ontbied genl Brink die brigadebevelvoerders en hul stafoffisiere na 'n konferensie. Opdragte word uitgereik met die strekking dat die vyandelike voorposte sonder verwyf aangeval sou word, ten einde 'n ooswaartsgerigte operasie teen die Moyale-Mega-hoofverdedigingsvestigings moontlik te maak. 2 SA Infanteriebrigadegroep word beveel om teen die kraterstelling Gorai op te ruk. 5 SA Infanteriebrigadegroep sou die 2de volg en by 'n vasgestelde skeipunt links swenk, dit is weswaarts, en die gehuggie El Gumu beset. Daarna sou 5 SAIBG teen Hobok optrek. Twee kompanies ongereelde troepe word oorgeplaas van die 2de na die 5de Brigade, terwyl 1 Natal Mounted Rifles afgedeel word om by El Yibo as divisiehoofkwartierverdedigingsstroepe diens te doen.¹⁹ Die besetting van Gorai en Hobok sou moontlik daartoe kon bydra om watervoorsiening aan soldate te vergemaklik in 'n landstreek wat bekend is vir sy nypende watergebrek aangesien beide hierdie voorposte, soos El Gumu, sterk waterpunte is.

Tydens die aanmars sou gebruik gemaak word van landkaarte wat op daardie stadium reeds bestaan het, sowel as van dié wat vir operasionele doeleindes geteken word deur offisiere van die divisieopmeetseksie aan die hand van lugfoto's wat deur die taktiese lugverkenningmissies van 40 Eskader voorsien word. Op laasgenoemde word die doelwitte, dit is die taktiese terreinvorms, wat spoedig

deur die Suid-Afrikaanse formasies beset moet word, aangedui. Op sy konferensie waarsku genl Brink brigs B. F. Armstrong en F. L. A. Buchanan, die twee brigadebevelvoerders, dat hulle gereed moet wees om die vyand onmiddellik te agtervolg indien hy tekens toon van terugtrekking uit sy suidelike vestings. Desnieteenstaande benadruk die divisie bevelvoerder dit dat die eerste fase van die offensief, teen die Gorai-El Gumu-Hobok-voorposdriehoek geloods word, en dat 'n belangrike rede hiervoor is dat kontak gemaak moet word met die rebelle in die Gundilberge.

Terselfdertyd lê Britse magte gereed om die Italiaanse front elders te teister. Naaste aan die kus is 11 Afrikadivisie onder bevel van genl-maj H. E. de R. Wetherall gereed om teen Kismayu op te trek. 12 Afrikadivisie, insluitende 1 SA Infanteriebrigadegroep, onder genl-maj A. R. Godwin-Austen, het reeds na die grens beweeg en lê gereed vir 'n aanval teen die Jubarivierlinie van Italiaans-Somalieland — stellings wat die vyand bereid is om hand en tand te verdedig. En wes van 12 Afrikadivisie se linkerflank beweeg genl Brink se 1 SA Divisie met die doel om Abessinië wes van Mega binne te gaan met 2 en 5 SA Infanteriebrigadegroepe, en nog verder wes, aan die westekant van die Rudolfmeer, met 25 Oos-Afrika-brigade.²⁰

Voordat die Suid-Afrikaners die Abessiniese grens oorsteek, besoek genl sir A. Wavell, die opperbevelhebber van die Midde-Oosterse Magte, 1 SA Divisie. Genl Wavell se Leër van die Nyl het kort vantevore teen die Italianers onder mrsk R. Graziani geopereer. Na 'n deeglike terreininspeksie van die gebied waar die Suid-Afrikaanse soldate sal moet optree en van die hittetoestande waaronder hulle sal moet veg, verklaar hy dat die aardrykskundige struikelblokke waarmee die Suid-Afrikaners te doen sal kry, in elke opsig meer inspannend en uitputtend skyn te wees as dié wat deur sy leër teengekom is. Hy

19. Amptelike verslag oor die situasie, deur 2 SA Brigadegroep, p 31.

20. Orpen, Neill: *South African Forces in World War II, Deel 1 — East African and Abyssinian Campaign*, p 114. Behalwe genl Brink en brigs Armstrong en Buchanan, word die konferensie bygewoon deur onder meer kol S. J. Joubert, Generalestafoffisier 1 van 1 SA Divisie; kol J. P. de Villiers, Assistent-direkteur Mediese Dienste, lt-kol A. Fraser-Lawrie, Divisieingenieeroffisier, lt-kol Hunt-Davis, Assistent-adjutant en Kwartiermeester-generaal, lt-kol G. A. King, Divisieeinoffisier, en maj K. Rooft, Divisiepantserkaroffisier.

toon 'n intense belangstelling in die probleme van die landmagte, veral die watertekorte en padgebrek. Pas na sy terugkoms in Kaïro op 1 Februarie, stuur hy 'n privaat seinberig aan die Imperiale Generalestafhoof, genl sir John Dill, om hom te verwittig van genl Cunningham se operasionele plan om uit Kenia Abessinië binne te val en gee in die berig sy goedkeuring daarvan te kenne.²¹

Intussen het 'n voorspan van 1 Divisiesein-kompanie reeds op Dukana aangekom om radioverbindinge tussen die divisiehoofkwartier en die infanteriebrigades te bewerkstellig. Ook veldartilleriebatterye het vinnig opbeweeg na Dukana en saamgesmelt met die ander landmagte: 8 en 9 Veldbatterye word onderskeidelik afgedeel na 2 en 5 SA Infanteriebrigadegroep. Genl Brink en sy personeel reël ook vir kos- en brandstofvoorrade. Na sowel Noord-Horr as Dukana word reserwevoorrade vir vyftien dae, beraam vir 5 000 troepe, vervoer. By Noord-Horr word 25 000 gellings brandstof byeengebring en by Dukana nog 35 000 gellings. Bykomstige administratiewe reëlings maak ook ruim voorsiening vir reserwevoorrade vir 25 Oos-Afrika-brigade. Voorts word 'n omvattende ammunisievoorraad opgebou.

Aanmars oor die grens

Die daad word by die woord gevoeg. By Dukana word nie getalm nie, maar onmiddellik verder beweeg. Reeds voor dagbreek op 31 Januarie verlaat 2 SA Infanteriebrigadegroep, bestaande uit 1 en 2 Veldmagbataljons, met die toegewysde ondersteuningsdienseenhede — artillerie en seiners — asook die daarheen afgedeelde pantserkarre, die stowwerige dorpie op weg na Goraï. 5 SA Infanteriebrigadegroep volg. Die SA padbouseksies het op hierdie stadium reeds dag en nag skouer aan die wiel gesit om 'n soort pad vir die aanmars te probeer maak. Die vyand was van hul bedrywighede salig onbewus. Inaggenome hierdie padbouers en verkenningspatrollies wat noordwaarts uitgestuur is, is die voorhoede van 2 SAI Brigadegroep die eerste soldate wat die vyandelike terrein om vegredes betree, toe die grens tussen Noord-Kenia en Suid-Abessinië die namiddag van 31 Januarie oorgesteek word. Die presiese plek waar hierdie skeidslyn loop, was nie aangedui nie, behalwe vir 'n amrusante kennisgewing wat kort daarna skielik deur een of ander persoon

daar geplant is om die werklikheid skerpsinnig te bewoord, en in Engels lui: "Hierdie was die grens".²²

Onder die gewone manskappe en selfs offisiere heers 'n redelike onsekerheid oor die aard van die omstandighede waaronder hulle die komende weke sal leef.²³ Nietemin dui verskeie rapporte daarop dat die Suid-Afrikanners verheug was omdat die uur van beslissing aangebreek het. Daar word verwys na "golwe van opwinding" wat selfs deur die mees flegmatiese manskappe en offisiere ervaar word.²⁴ Tydens die aanmars kom die gevegstroepe die Suid-Afrikaanse militêre ingenieurs teen wat poog om die pad na die noorde rybaar te maak, 'n doel wat na 'n bykans onbegonne taak lyk.²⁵ Vir alle praktiese doeleindes baan die twee brigades self die grootste deel van hul aanmarspad.²⁶ Die eerste nag op vyandelike bodem word deurbring in 'n konsentrasiegebied tussen Dubacha, die koppie Dibbandibba, en die berg Murdur.

In die oop veld van sonverbleikte gras vorm rye troeptrokke, artilleriekarre en voorraadvoertuie 'n tydelike verdedigingstelling vir die nag, terwyl die pantserkarre op die buiterand van die konsentrasiegebied brandwagdiens doen deur die slapende brigades teen 'n verrassingsaanval te beskerm. Voordat die mane in die tydelike basis droomland betree, lê baie en staar na 'n helder komeet wat in die hemelruim sigbaar is en 'n lang stert lig agternasleep. Sommige van die meer ontvanklike gemoedere heg allerlei bygelowige betekenis aan die feit dat hulle hierdie vreemde verskynsel opmerk juis tydens hul eerste nag op vyandelike grond.²⁷ Tussen die troepe staan die voertuie in gevegsformasie opgestel, gereed om die volgende oggend te beweeg. Tot laat die nag nog hou die twee brigades ordergroepe om die volgende dag se aanmars en die taktiek van die aanval op die vyandelike poste te finaliseer.²⁸ Goeie verbindinge word steeds gehandhaaf. Een seinseksie van die divisiesein-kompanie dra 'n

21. Connell, J. *Wavel, Scholar and Soldier*, p. 368.

22. Amptelike rapport: 2 SA Infanteriebrigadegroep, p. 31.

23. Amptelike rapport: 5 SA Infanteriebrigadegroep hoofkwartier.

24. Sien 'n amptelike verslag van die eenheid 1 SA Irish oor die oorsteek van die grens.

25. Vergelyk die genoemde verslag van 1 SA Irish.

26. Sien die amptelike rapporte van die eenheid 3 Transvaal Scottish.

27. Vergelyk die amptelike verslag van 3 Transvaal Scottish.

28. Amptelike rapport: 5 SA Infanteriebrigadegroep hoofkwartier.

magdom seintoerusting, waaronder broodnodige water, in die nag 1 500 voet teen die steil heuwel uit met die doel om nuwe verbindingslyne tussen die Suid-Afrikaanse magte te open.²⁹

Probleme met die aanmars

1 Februarie is D-dag. Die operasie teen die vyandelike buiteposte neem 'n aanvang.³⁰ Toe die eerste dowwe lig van die Noordoos-Afrikaanse son begin deurskemer, haas elke lid van die twee infanteriebrigadegroepe hulle om finaal in gevegsformasie opgestel te word, en terwyl die grys skemer nog oor die Dibbandibbakonsentrasiegebied hang, is honderde troeptrokke, waterkarre, artilleriesdraers, voorraadvoertuie, seinsentra en lugafweereenhede reeds in oop formasie aangetree vir die eerste aanmars tot aanraking. Tydens die ontplooiing vir die aanmars neem die pantserkarre outomaties die plig van voorhoede, flankdekking en agterhoede op hul skouers. Hul mobiliteit sou kon voorkom dat die hoofmag blindelings in vyandelike vertragingstellings vasloop, en sou voortdurend informasie oor die aard van die aanmarsroete terugwaarts kon voer. Hiermee kom genl Brink die so belangrike aanmarsbeginsel dat verkenning oor 'n wye front gedoen moet word, deeglik na. (Ongeukkig sou die bevelvoerders kort voor lank uitvind dat die verkenningveld steeds nie wyd genoeg was om alle natuurlike hindernisse te eien nie.) Nie slegs die pantserkarre, wat vooraan beweeg nie, maar ook vliegtuie van 40 Eskader, wat gereeld bo-oor die brigades kom draai, speel die rol van verkenners.³¹ Dit is 'n koel oggend. 2 SA Brigadegroep beweeg op die regterflank en 5 SAIBG op sy linkervleuel, oor die Suid-Abessiniese grasveld, in 'n omgewing waar nooit voorheen enige motorvoertuie gehoor is nie.³² 'n Ander aanmarsbeginsel word nagekom deur die aanwending van 'n goed gebalanseerde mag, waarin, naas die infanteriebataljons en pantserkarseksies, ook artilleriesbatterye en lugafweereenhede aanwesig is. Dit dui daarop dat die Suid-Afrikaners gereed is om deur 'n onmiddellike vuurkonsentrasie enige soort vyandelike opposisie te kan teenstaan. Die doel van die aanmars is om kontak met die vyandelike voorposte te maak. Die pantserkarre beweeg in pylformasie en maak vir

koers, benewens hul kompaspeilings, ook gebruik van die opmerkinge deur plaaslike inboorlinggidse.³³ Alle voetsoldaatwapens is gelaai en elke manskap is gereed vir enige gebeurlikheid.

Informasie tot die beskikking van brigs Armstrong en Buchanan het die indruk gewek dat die warm grasplein uitstrek van Dukana af tot by hul onderskeie doelwitte. Na slegs twee uur ná die afmarstyd, loop albei brigades hulle vas in 'n al hoe digter wordende bosstrook, wat nêrens op 'n kaart aangedui word nie, en wat blyk om en by twintig myl ver te strek. Kort voor lank worstel en beur die voertuie deur digte doringstruie. Die sig word geringer en die bosse al meer ruig. Oral hoor mens hoe takke deur die voertuie uit die pad gestoot word en hoe die seile van die troeptrokke skeur. Die gemiddelde hoogte van die bosse en struie is tussen twaalf en vyftien voet bo die grond.³⁴ Die gemotoriseerde divisie het hom nou vasgeloop teen 'n uiters moeilik begaanbare hindernis. Om die vraagstuk die hoof te bied, word daar onmiddellik 'n konferensie van eenheidsbevelvoerders belê, waarop die terreinvraagstuk bespreek word. Lugverkenning was in staat om die vyandelike buiteposte te identifiseer, maar hierdie boshindernis is om een of ander rede nie opgelet nie. Op die konferensie stel die pantserkarbevelvoerders voor dat die pantserkarvoorhoede herorganiseer word sodat een pantserkar elke kolom infanterie- en ondersteuningsdiensvoertuie lei. Laasgenoemde sou streng in ewewydige lyne beweeg. Hierdie voorstel word aanvaar.

29. Orpen, Neil: *South African Forces in World War II, Deel 1 — East African and Abyssinian Campaigns*, p 115.

30. Terwyl die aanmars teen die vyandelike voorposte van stapel gestuur word, begin 25 Oos-Afrika-brigade met sy operasies oos van die Rudolfmeer met die doel om Todenyang, Namaruputh en Kalam te beveilig.

31. Die militêre historikus Harry Klein bespreek hierdie kwessie in sy *Springbok Record*, p 103, sowel as in sy *Springboks in Armour — The South African Armoured Cars in World War II*, p 48.

32. Amptelike rapport: 2 SA Infanteriebrigadegroep, p 32.

33. Volgens 'n amptelike verslag van 1 SA Irish word die advies van die gidse nie altyd as hoog betroubaar beskou nie, andersyds weens hul gebrekkige Engels, en andersyds weens die impulsiewe wyse waarop hulle gereeld in verskillende rigtings gewys het om dieselfde doelwit, byvoorbeeld El Gumu, aan te dui.

34. Vergelyk amptelike verslae van 1 SA Irish.

"Kort voor lank worstel en beur die voertuie deur digte doringstruik. Die sig word geringer en die bosse al meer ruig. Oral hoor mens hoe die takke deur die voertuie uit die pad gestoot word en hoe die seile van die troeptrokke skeur. Die gemiddelde hoogte van die bosse en struik is tussen twaalf en vyftien voet bo die grond. Die gemotoriseerde divisie het hom nou vasgeloop teen 'n uiters moeilik begaanbare hindernis"

In die lig van die vanselfsprekende beginsel dat die momentum van 'n aanmars gehandhaaf moet word en deur geen natuur- of vyandelike weerstand in die wiede gery mag word nie, beweeg die brigades in 'n georganiseerde marsorde spoedig verder, vasbeslote om die mate van wanorde wat reeds teweeggebring is, ongedaan te maak. Die pantserkarre verander nou hul rol as verkeners in dié van stootskrapers. Hulle trap die bosse op hul weg plat en hou rigting op kompaspeilings, met die ander eenhede op hul hakke. Bloedige hitte heers. Nou en dan moet noodwendig gehalt word om die kompaspeilings in hierdie ongekarteerde landstreek na te gaan, maar origens gaan die aanmars deur die wildernis uur na uur voort. Offisiere en onderoffisiere staan op die toppe van hul voertuie om kontak met hul kompanies en peletons te behou. Hoewel sommige voertuie gelukkig is om in die spore van die pantser te kan volg, moet ander egter self hul weë baan.³⁵ Hierdie moeilike begaanbaarheid

van die terrein skep 'n onverwagte, byna ontwrigtende probleem vir die twee brigades wat vanoggend slaggereed was. Die lugverkenning, fyn voorsorg ten spyte, was onvoldoende! Myl na myl duur die worsteling tussen plant en yster voort. Selfs die pantserkarre, waarvan die radiorade duidelik bo die gras rondswaai en in die oggendsonlig blink, sukkel plek-plek om vorentoe te beweeg.³⁶ Doringtakke krap die drywers en mededrywers van die troeptrokke in die gesig en die stowwerige manne agter-op wip op en af en word heen en weer geslinger. Om die saak te vererger, loop die drie aanmarsende rye voertuie hulle om tienuur die oggend binne die bos vas teen 'n diep sloot waaroor slegs twee oorgange gevind kan word. Die oorsteek

35. Iemand wat teenwoordig is, laat hom as volg hoor: "Some of our vehicles were fortunate enough to follow in the tracks of armoured cars, but many more had to crash their way through, like slow, methodical prehistoric monsters breaking down trees as though they were biscuit boxes." Sien 'n amptelike verslag van 'n SA Irish.

36. Amptelike rapporte van 'n SA Irish.

van hierdie hindernis skep addisionele vraagstukke. Teen die middaguur moet die aanmars weer noodgedwonge halt, hierdie keer vertraag deur lekkende motorvoertuigbande en kokende pantserkarverkoelers! Die nood word verskerp deur die feit dat meeste voertuie geen onderdele saamry nie!³⁷ In die geheel gesien, vorder die aanmars weens die hindernis slegs tien myl in ses uur, en eers om halftwee die middag van D-dag, bereik die drie kolomme uiteindelik weer redelik oop terrein.³⁸ Nou kon die voertuigdigtheid weer by die taktiese situasie aangepas en die voertuigdisipline verskerp word.

Twee lugmagte

Reeds net na sonop het vliegtuie van die Suid-Afrikaanse Lugmag oor die vyandelike buiteposte Gorai en El Gumu gaan draai.³⁹ Tydens die aanmars deur die hindernis, het vliegtuie 'n paar vyandelike teikens met 'n ligte bombardement bestook. Hierdie lugop-trede is tydens die aanmars deur die landmagte in die verte gehoor. Uit die stofwolk, wat die heel oggend uit die bosse opgestyg het, kon vliegtuie van 40 Eskader aflei waar die gekniehalterde landmagte hulle bevind. Hulle het periodiek oor die brigades gewentel, en vasgestel in watter mate koers gehou word in die rigting van die bepaalde doelwit. Dit is insiggewend dat die Italiaanse Lugmag tydens die stryd en sweet van die Suid-Afrikaanse bosaanmars, goue taktiese geleenthede deur sy vingers laat glip het. Indien die vyand sy inligtingsdiens meer doeltreffend aangewend het, voortdurend lugverkenning oor Suid-Abessinië onderneem het, sodoende bewus geword het van die omvang van die aanmars teen sy voorposte sowel as van die Suid-Afrikaners se problematiese aanmarsroete, kon hy die twee Springbokbrigades op hul D-dag inmekaar getrap en aansienlike skade berokken het. Die vyand kon wanorde gesaai het deur brandbomme in die droë bosse af te gooi, 'n substantiewe gedeelte van die Suid-Afrikaanse voertuie sodoende laat verbrand het, moontlik 'n redelike mate van lewensverlies veroorsaak het en ten slotte die aanmars onbepaald vertraag het. Albei binne honderd myl van die deur die bos verblinde en daardeur struikelende brigades van 1 SA Divisie, was die sterk Italiaanse lugmagbasisse by Neghelli en Yavello. Voorts sou deeglike, of selfs maar slegs redelike verkenning, die vyand van genoegsame informa-

sie oor die aanmarsende voertuie voorsien het om hul voorste basisse onverwyld te versterk. Ons beweer: Die vyand kon so gehandel het. Maar hy het nie. Uit vyandelike rapporte oor hierdie dae blyk rustige selfversekerdheid, by die Abessiniese opperbevel sowel as by die distriksbevelvoerders. Voorts blyk dit dat die vyandelike lugmag en leer op hierdie stadium, as gevolg van hul verkenningslaksheid, van die Suid-Afrikaanse aanmars geheel en al onbewus was.⁴⁰

Om die vyand alle moontlike informasie te ontsê, tref genl Brink voorts ook die reëling dat die twee brigades tydens die aanmars volkome radiostilte handhaaf. Hoewel doeltreffende beheer hierdeur in 'n mate gefrustreer word, word gesonde verbindings egter deur mondelinge kommunikasie verseker sowel as deur die motorfietsrapportryers van die brigadeseinseksies.⁴¹ Hierdie radiostilte sou saam met die strategiese plan van omvleueling van die sterk oostelike vestings deur 'n aanval op die westelike buiteposte, daartoe bydra om die vyand op die verkeerde voet te vang en hom byna volkome te verras. In ooreenstemming met die taktiese plan swenk 2 SA Infanteriebrigadegroep regs om die vyandelike voorpos Gorai aan te val en 5 SAIBG links om die gehuggie El Gumu, twaalf myl noordwes van Gorai, te beset, toe 'n bepaalde skeipunt bereik word. Volgens hierdie plan sal die tweede brigade sy doelwit, wat oos van die aanmarsas lê, en die vyfde brigade sy doelwit, geleë op die Yavello-Gianciaro-Hobok-kruispad, gelyktydig aanval.⁴²

37. Vergelyk amptelike verslae van 1 SA Irish in 'n rapport van 5 SA Infanteriebrigadegroep hoofkwartier oor hierdie gebeure, word die deurkruis van die digte bosse as "uniek" beskryf, en as "n prestasie wat tot dusver nog nie uitprobeer is nie"; en daar word deur hierdie HK verklaar dat ten spyte van die probleme wat ondervind is, "krediet gegee moet word aan die vervaardigers en monteerders van die Suid-Afrikaanse magte se mobiele toerusting." Sien p. 12.

38. Vergelyk amptelike rapporte van 1 SA Irish met dié van 5 SA Infanteriebrigadegroep hoofkwartier.

39. Verslag van 2 SA Infanteriebrigadegroep.

40. Vergelyk die siening van die militêre historikus Harry Klein in sy *Springbok Record*, p. 105, en in sy *Springboks in Armour — The South African Armoured Cars in World War II*, p. 49.

41. Sien die amptelike rapporte van Brigadesein kompanie 1. Hierin word ook die worsteling deur die bosse bespreek en daar word verwys na die gesedrif en hoe moreel van die motorfietsryers.

42. Vergelyk hiermee die uiteensetting van die bekwame krygshistorikus Neil Orpen in sy *South African Forces in World War II, Deel I — East African and Abyssinian Campaigns*, p. 116.

L/Opl W.A. Scholefield of our Intelligence Section, with the Askari guide who was attached to us, accompanied the latter force. Their route led them through very dense bush making it very uncomfortable for the patrol who were expecting an attack almost at every mile and the country lent itself ideally to ambush.

After proceeding cautiously for about half the distance towards Selele they came upon an opening dominated by a high feature on which a blockhouse had been erected, and almost immediately they came under machine gun fire which was replied to by ^{the} leading armoured cars. After a brief exchange of shots the enemy withdrew hurriedly leaving a heavy machine ^{gun} behind. A quick recon proved that the patrol had contacted a small enemy outpost which had occupied a sangar some distance away from the blockhouse. Incidentally the blockhouse had received the brunt of our gunfire, and proved to be a blind and never ~~was~~

the mines we discovered here were of British manufacture and had evidently been removed by the Italians from our advanced positions elsewhere possibly abandoned by our troops on the entry of Italy into the war. These patrols were very trying as a considerable distance of sand and lava rock had to be negotiated by M.T. and the state of the ~~road~~ tracks can be pictured from the following extract from an operation order for one of these patrols "(32) Strap Hangers: These shall be fitted to the iron bars supporting the hood of the truck in order to ease bumps on the road".

The four weeks we held this position were very boring for the men who were in very widely separated sections posts scattered over a very inhospitable waste dry and hot and infested by fleas and ticks. Water was extremely scarce and had to be carted from our old camp at Paradise Lake in tankers and rationed out $1\frac{1}{2}$ gals. per man per day of which $\frac{1}{4}$ gal was reserved for cooking purposes. At one stage the water problem became

Uittreksels uit rapporte deur die bataljon 3 Transvaal Scottish oor operasies waaraan hy deelgeneem het. Hierdie bataljon het een eenheid gevorm van 5 SA Infanteriebrigadegroep

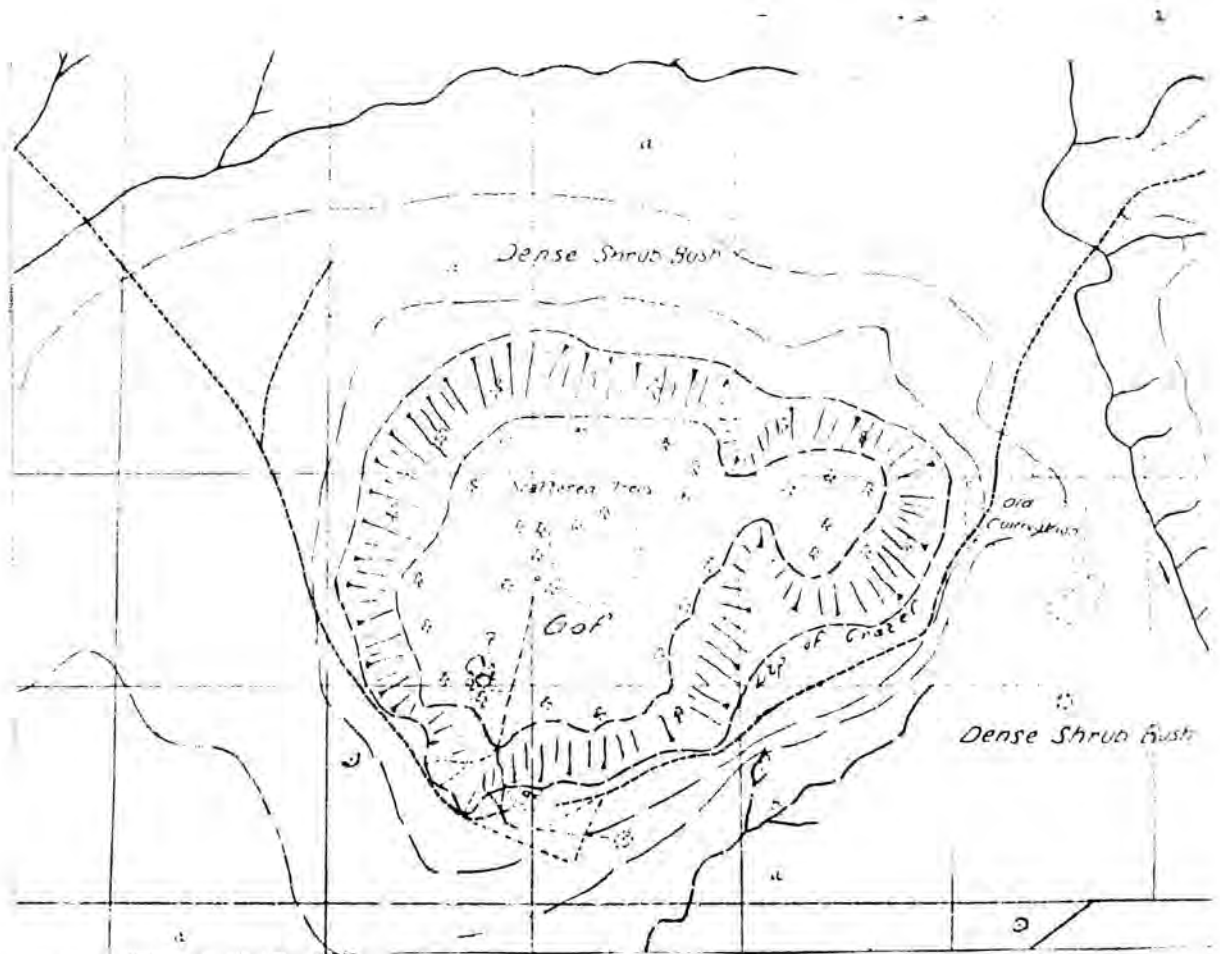
Die Suid-Afrikaanse manewer teen Gorai is opgedra aan 2 Veldmagbataljon, onder Lt-kol C. L. Engelbrecht. Die voorhoede word uitgemaak deur ses pantserkarre onder bevel van kapt C. A. C. Saunders, die tweede-in-bevel van 2 Pantserkarkompanie. Nog ongeveer agt myl van die doelwit, vroeg die middag, kom Lt-kol Engelbrecht se aanmarsmag op vyandelike patrollies af, bestaande uit Banda-inboorlingtroepe. Die geringe weerstand word gebreek en die troepe teruggejaag. Hulle verdwyn in die digte bosse en laat voorraad en kamele agter.⁴³

Die eerste voorpos, Gorai

Hoe sien die eerste vyandelike buitepos, wat die Suid-Afrikaners wil aanpak, daaruit? Gorai is 'n beperkte vyandelike vesting, en word,

soos ook die ander voorposte in Suid-Abessinië, deur plaaslike troepe beman, gelei deur Italiaanse offisiere. Gorai is twintig myl binne Abessinië geleë en het verdedigingstelligings gevestig in 'n uitgebrande vulkaniese krater, omtrent 'n myl en 'n half in deursnee, tussen 200 en 400 voet diep. In die kratertuit troon 'n ruwe klipblokhuis, omring deur doringdraad, en oral teen die skuiste, gerig na die suide, is masjiengeweerstelligings onder rotsblokke ingerig. Die deursnit van die krater op die bodem daarvan is om en by 'n halfmyl en die omtrek ses myl. Die masjiengeweerposte is goed versteek en vermom en kan moeilik waargeneem word. Uit 'n suidelike

43. Lt-kol. Engelbrecht rapporteer hierdie insident onmiddellik aan 2 SA Infanteriebrigadegroep hoofkwartier. Sien die ampelike rapporte van hierdie HK.

Die oorspronklike kaart van die krater Gorai, in Januarie 1941 saamgestel deur die opmeetseksie (van die SA Opmeetkompanie) verbonde aan 1 SA Divisiehoofkwartier. Dit is geteken van lugfoto's af wat tydens taktiese lugverkenning deur 40 Eskader geneem is

rigting kan 'n gemotoriseerde bataljon Gorai weens die gebroke aard van die grond, nie maklik nader nie. Die omliggende plein word deur struik begroei. Dië hoë ligging van die stellings bo die omgewing, maak vyandelike rondomverdediging maklik. Die pad van Hobok en El Gumu af loop aan die suidekant van die krater verby en word gedek deur vyandelike masjiengeweerstellings. Ook die klein klofie wat teen die krater oploop, word deur vyandelike vuurdekking beskerm. Deur die omgewing vir om en by 300 tree rondom van struik en ander sikhindernisse skoon te maak, het die vyand sy eie uitsig en vuurkrag verhoog. Hierbenewens het hy wapenstellings en loopgrawe teen die helling van die krater gegrawe, gerig op 'n bedreiging wat uit die suide en weste verwag word. Informasie wat die Suid-Afrikaners deur middel van verkenning en ondervraging bekom het, het op 19 Desember 1940 daarop gedui dat Gorai deur etlike honderde troepe onder Italiaanse offisiere beset word. Dit lyk geen maklike punt om te verower nie.⁴⁴

Kontak en opstelling

Om hierdie eerste aanval op 'n vyandelike stelling te laat slaag, stut die Suid-Afrikaanse bevelvoerders, benewens die element van verrassing wat bewerkstellig word deur die onverwagte offensief teen die westelike eerder as teen die meer prominente oostelike vestings, en die implisiete onvoorbereidheid en onslaggereedheid waarmee die vyand gevolglik betrap word, gepaardgaande met die volkome radiostilte waarmee die voorwaartse beweging sedert die vroeë oggendure uitgevoer word, hul aanval op 'n getaloorwig deur die hele genoemde 2 Veldmagbataljon van 2 SAIBG in die stryd te werp. Hierdie taktiese meerderwaardigheid word verder verhoog deur die besondere beweeglikheid (mobiliteit) wat die troeptrokke aan die infanterie voorsien het en wat ook spruit uit die aanwending van pantserkarre. Die vyand daarenteen, lê ingegrawe in een statiese verdedigingsvesting.

44. Sien die inligtingsdokumente van 5 SA Infanteriebrigadegroep.

Genl J. C. Smuts, Opperbevelhebber van die Suid-Afrikaanse Magte, besoek Kenia om sy morele steun te kom gee aan die suksesvolle operasies van die Suid-Afrikaanse soldate. Hier is genl Smuts druk besig met 'n strategiese beplanningsgesprek met sy stafoffisiere in Regeringshuis in Nairobi. Tweede van links op die foto, is Lt-genl sir A. Cunningham, bevelvoerder van die Oos-Afrikaanse Mag en vierde van links, langs genl Smuts, genl sir Pierre van Ryneveld, Hoof van die SA Generaalestaf

Dis die middag van D-dag: 1 Februarie 1941.⁴⁵ Die bevelvoerder van 2 Veldmagbataljon, Lt-kol Engelbrecht — hy dra die bynaam "Kom-kom" omdat hy reeds by verskeie geleenthede sy manne aangemoedig het met die woorde: "Kom, kom, kom kêrels, kom!" — ry heel voor in 'n pantserkar tot by die pad tussen Hobok en Gorai, wat voor die krater verbyloop. Om halftwee maak die voorhoede kontak met die vyand wat die kratertuit bewaak deurdat hulle naby die klofie wat teen die vesting oloop deur 'n padversperring vertraag word terwyl vyandelike masjiengewere op 'n afstand van 1 200 tree op hulle losbrand. Lt-kol Engelbrecht wend hom dadelik tot persoonlike verkenning van die noordwestelike oewer van die kraterstellings, en bly in sy pantserkar buite vyandelike bereik. Die padblokkade self is vir die vyand van slegs geringe verdragingswaarde want die pantserkarre slaag daarin om dit aan die regterkant van die pad verby te steek. Ingenieurs kom sit hand by om die blokkade te verwyder sodat die geweerkompanies kan verbybeweeg. Aangesien die vyand op hierdie stadium bewus is van die koms van die Suid-Afrikaners en in alle haas verdedigingsvoorbereidings tref, moet 2 Veldmagbataljon wikel indien hy munt wil slaan uit hul onvoorbereidheid. Gevolglik hou Lt-kol Engelbrecht en sy tweede-in-bevel, maj J. H. Wessels, spoedig 'n ordergroep, waartydens vyandelike sluipskutters onsuksesvol op hulle vuur. 'n Vinnige aanval word beplan. H-uur word vasgestel op 1600 uur. Dit sou aan die bataljon se A Kompanie, onder bevel van kapt Hugh Bester, met ses pantserkarre ter ondersteuning, meer as twee uur geleentheid bied om vir ses tot agt myl ooswaarts agterom Gorai te beweeg om die vyand se terugtogroete noordweswaarts te beset. Hierdie roete loop reguit na 'n ander krater, Dillo, wat om en by nege myl verder op die pad van Gorai af lê. Ten tweede sal die ondersteuningswapens op die fort gerig word. Vir vyftien minute vanaf H-uur sal vickersmasjiengeweer- en mortierbestoking op die vyandelike hoofstellings gerig word, met die doel om dekkingsvuur te verleen wat B en C Kompanies in staat kan stel om nader te beweeg aan die vyandelike masjiengeweer-neste met die oog op 'n bajonetstormloop. Dié twee kompanies sal deur vier pantserkarre ondersteun word. Na die ondergroep sluip laasgenoemde twee kompanies stilweg

tot in die bos aan die suidekant van die hoof vyandelike stellings, terwyl kapt Bester se A Kompanie en pantserkarre die krater agterom omvleuel.

H-uur breek aan

Om H-uur open die masjiengewere en mortiere vanaf die hoë grond noordwes van die krater met verwoestende vuur op die vyandelike stellings.⁴⁶ Die Suid-Afrikaanse vuurkrag en vuurtempo is hewiger as enige iets wat die vyand hom tot op daardie oomblik kon voorstel en duur vir die volle beplande vyftien minute. Byna elke mortier word doeltreffend geplant op sigbare of verwagte vyandelike neste. So akkuraat en doelgerig gaan die mortieriste van 2 Veldmagbataljon te werk dat reeds die tweede bom diep in 'n prominente masjiengeweerne wegduik, die paar plaaslike masjiengeweer-skutters, asook verskeie onderoffisiere dood, en trouens die Italiaanse kommandant van Gorai, wat agter die klipskans skuil, onthoof. Hierdie vuuroorwig slaan die vyand in so 'n mate stom, dat hulle 'n terugtog oorweeg. Terwyl sommige vyandelike troepe reeds noordooswaarts langs 'n voetpad binne die krater terugval en sodoende 'n opsigtelike nuwe teiken daarstel sodat die Suid-Afrikaanse ondersteuningsdienste nog meer kans kry om paniek te saai, breek die stormloopfase aan en bars kapt Saunders se vier pantserkarre vlakvoor die hoofstellings deur die doringdraadversperring. Die voetsoldate storm vanuit hul skuilplekke deur die doringdraadgaping teen die steiltes uit en sak met mening toe op alle tekens van vyandelike bravade. Die pantserkarre peil af op vyandelike masjiengeweer-neste en neutraliseer in 'n reeks botsings een na die ander. Die hoofinfanteriestormloop volg kort op die hakke van die pantser en gebeur onder bevel van maj Louis Botha.⁴⁷ Sy kompanie se een afdeling, Peleton 10, onder bevel van Lt B. J. D. Knight, byt die spit van die stormloop op

45. Die militêre historikus J. A. Brown beweer in sy *A Gathering of Eagles*, p 129, dat die aanval op Gorai op 31 Januarie gebeur het. Hierdie, soos ook sommige van sy ander gegewens oor die gevegte om die voorposte, is nie korrek nie.

46. Navorsing oor presies wanneer vliegtuie van die SA Lugmag tot die bestoking begin bydra het, is nog nie afgehandel nie. Dit lyk waarskynlik dat die lugmag togetree het eers nádat die leëaanval op dreef gekom het.

47. Amptelike verslae van 2 SA Infanteriebrigadegroep. Maj. Louis Botha is die seun van die identies genoemde Boere-generaal wat later die eerste minister van Suid-Afrika was.

"Toe die stormlooffase aanbreek bars kapt Saunders se vier pantserkarre vlakvoor die hoofstelling deur die doringdraadversperring. Die voetsoldate storm vanuit hul skuilplekke deur die doringdraadgaping teen die steiltes uit en sak met mening toe op alle tekens van vyandelike bravade." Hierdie optrede by Gorai is slegs moontlik omdat die manne deeglike opleiding in bajonetstormloop ontvang het voordat hulle noordwaarts vertrek het, soos hierbo gesien kan word toe bajonetaanvalle in November 1939 aan die Militêre Kolleke ingeefeen is

"Om H-uur open mortiere vanaf die hoë grond noordwes van die krater met verwoestende vuur op die vyandelike stellings..... So akkuraat en doelgerig gaan die mortieriste van 2 Veldmagbataljon te werk dat reeds die tweede bom in 'n prominente masjiengeweerne wegduik, die paar plaaslike masjiengeweer-skutters, asook verskeie onderoffisiere dood, en trouens die Italiaanse kommandant van Gorai, wat agter 'n klipkans skuil, onthoof." Hier is 'n gekamoefleerde mortierseksie in aksie tydens opleiding aan die Militêre Kollege voor vertrek na Oos-Afrika

die regterflank af. Sommige vyandelike soldate slaan in uiteenlopende rigtings voet in die wind toe hulle gewaar en ervaar hoe die pantser op hulle toesak. Ander klou aan hul stellings vas en veg.

Intussen loop A Kompanie, wat die terugtog moes gaan afsny, hom vas teen klein vyandelike luisterposte, maar skiet hul pad oop tot agter die krater, waar hulle die vluggende vyand swaar verliese in die bosse noordoos van die hoofstellings, toedien. Die terugtog-afsniers het 'n noue ontkoming toe hulle byna getref word deur bomme van die genoemde Leërsamewerkingeskader wat 'n hand kom bysit het om vyand wat uit die hoofaanval ontsnap met 'n lugbombardement vas te pen. Die SA Lugmag het sy eie grondmagte nie dáár verwag nie. Ten spyte van die verliese wat die vluggende troepe toegedien word, ook deur lugbombardement en lugmasjiengeweevuur, is die ses pantserkarre en A Kompanie, weens die gebroke terrein, nie in staat om die vyandelike terugtog volkome af te sny nie.

Peleton Tien

Terwyl B en C Kompanies van 2 Veldmagbataljon gelê en wag het vir H-uur om aan te breek, kruip ongeveer dertig vyandelike troepe met 'n ligte masjiengeweer binne die krater op, en toe die Suid-Afrikaanse masjiengeweer- en mortierbestokingstempo afneem, klim die vyand stilletjies, heimlik, maar selfversekerd teen die krater uit tot op 'n plek en in 'n posisie onder plat rotse, minder as 200 tree van die hoë grond waar die Suid-Afrikaanse masjiengewere en mortiere gevestig was. Die finale opruiming van vyandelike neste gebeur onder leiding van die reeds genoemde Lt Knight se Peleton 10, wat nie slegs die vuurkrag uit die fort moet weerstaan nie, maar ook die van dié vyandelike masjiengeweerstelling, wat nou slegs 50 tree van hulle ingerig is. Binne 'n ommesientjie word Lt Knight in die keel geskiet en ses ander soldate gewond. Dit lyk vir 'n oomblik of die vyand daarin kan slaag om die Suid-Afrikaanse offensiewe beginsel, naamlik dat die vaart van die aanval nie mag verslap nie, te verydel. Sers H. A. du Randt talm geen oomblik om die bevel van die afdeling oor te neem nie. Hy besef die aard van die bedreiging wat sy manne oorval het, en beveel hulle om dekking te neem. Sktr J. H. Fitz-

patrick konsentreer sy Brenmasjiengeweevuur op die vyand, maar word dodelik in die kop gewond. Hy behou teenwoordigheid van gees en oorhandig met sy laaste krag sy wapen aan sktr J. P. Fourie, wat dadelik oorneem, maar self, in 'n oogwink, op die plek doodgeskiet word.⁴⁸ Sers Du Randt, wat sien dat dit hier 'n geval van nou of nooit is, ignoreer saam met vier van sy manne die doodsgevaar en herwin die Brenmasjiengeweer. Hulle kry 'n paar handgranate bymekaar, kruip op na die vyand toe, en met 'n alternatiewe aanwending van die vuurkrag van die Bren en die granate, slaag die subseksie met die metode van vuur en beweging daarin om die vyandelike masjiengeweeskutters te dwing om hul stellings te ontruim en terug te val na die fort toe.⁴⁹ Die sentrale fortifikasie self word spoedig deur Suid-Afrikaanse voetsoldate beset.

Binne 'n uur na H-uur en nog voor sonder is 2 Veldmagbataljon volkome in beheer van Gorai — die eerste voorpos op vyandelike bodem. Dat heelwat vyandelike oorlewendes daarin kon slaag om die omvleuelende pantserkar- en infanteriebeweging te ontwyk, kan slegs begryp word in die lig van die besonder gebroke aard van die Suid-Abessiniese dongalandstreek, waar die vyand sy buiteposte opgerig het. Die Suid-Afrikaanse vinnige aanval is geloods deur 'n gebalanseerde mag, wat een van die redes is vir sy omvattende vuurkrag vanaf H-uur. Tog het die mag nie al sy afdelings ekonomies aangewend nie, want die 8ste Veldbattery sowel as die linkerkantse seksie van die 3de Tenkafweerbattery van die Suid-Afrikaanse Artillerie, wat tydens die geveg ter direkte steun afgedeel is na 2 Veldmagbataljon, het nie een tot die bombardement bygedra nie al was hul wapens in volle gereedheid gebring. Die rede is dat daar geen bevel gegee is dat hulle sal vuur nie.

Die vyand verloor aan dooies twee Italiaanse offisiere en 26 plaaslike troepe. Een Italiaanse offisier en 48 plaaslike Banda-manskappe en koloniale infanterie word gevange geneem. Hulle maak 'n nuttige groep krygsgevangenes uit met die oog op ondervragingsinformatie. Vyftien word gewond. Op 'n aansienlike hoeveelheid voorraad, sewe masjiengewere,

48. Sien 'n amptelike verslag oor die gebeure, deur 2 SA Infanteriebrigadegroep.

49. Vir hierdie dapper en beredeneerde krisisoptrede word die Military Medal later aan sers Du Randt toegeken.

84 gewere en 55 000 rondtes kleingeweeramunisie word beslag gelê.⁵⁰ Die brigadebevelvoerder het sers H. A. du Randt se naam vir onmiddellike verering aan die divisiebevelvoerder voorgelê, en het aanbeveel dat lt-kol C. L. Engelbrecht eervol vermeld word.

Konsolidasie binne die krater

Die Suid-Afrikaanse magte konsolideer vervolgens hul posisie by Gorai. Ondersoek toon dat die Italianers puik verdedigingstellings ingerig het. Die masjiengeweerposte was geleë onder groot rotsblokke wat goed teen lugverkenning verberg en vermom en gevolglik van luginval geveer was. Sommige van hierdie neste kon bly vuur totdat die Suid-Afrikaners op 'n baie kort afstand gevorder het. Die vyand het egter 'n fundamentele verdedigingsbeginsel verontagsaam deur hul troepe eweredig oor al die frontstellings te versprei sonder dat 'n reserwe in diepte beskikbaar was om die Suid-Afrikaanse deurbraakpoging terug te slaan. Geen gekonsentreerde teenaanval kon dus van stapel gestuur word nie. Die vyandelike terugtog het gevolg op onsuksesvolle optrede teen die Suid-Afrikaners en nie om enige goeie

redes soos om die Suid-Afrikaners in 'n ongunstige posisie in te lok nie. Die vyand moes retireer indien hy nie wou oorgee of sterf nie. Hoewel heelwat plaaslike troepe daarin geslaag het om die knyptangbeweging van die Springbokke te ontduik, kon hulle geen ordelike terugtog organiseer nie, maar het daarteen in wanorde gevlug, dit wil sê, sonder dat doeltreffende beheer uitgeoefen is. Ten slotte het die vyand nie skoon weggebreek nie en is, soos genoem, 'n groot klomp gevang. Ander vlugtendes is doodgeskiet. Ter agtervolging van die vyand word, gelyktydig met die Suid-Afrikaanse konsolidasie binne die krater, die ruwe kameelpad wat noordooswaarts na die ander krater, Dillo, loop, gevolg, en die omgewing vir tekens van die vyand verken. Die volgende dag beweeg vegpatrollies tot in Dillo, waaruit 'n klompie gedisorganiseerde troepe verdryf word.

Uit die reaksie van die plaaslike troepe kon die Suid-Afrikaners aflei dat hulle diep beindruk en ontmoedig was deur die aanwen-

50. Amptelike rapporte: 2 SA Infanteriebrigadegroep. Ook rapporte deur die Italiaanse Hertog van Aosta sou later erken dat Gorai in Suid-Afrikaanse hande geval het, en die vyandelike verliese stel op twee offisiere, 24 Banda wat vermis word, en 13 gewond.

As gevolg van die ondraaglike hitte raak selfs hierdie Suid-Afrikaanse vlieënier in Noord-Kenia voordat hy vir verkenning en bombardement teen Italiaanse stellings opstyg, van sy hemp ontslae!

ding van die mortiere, Brenmasjiengewere en veral die beweeglike pantserkarre, waarna hulle begin verwys het as "renosterkarre". As waterpunt is Gorai vir die Suid-Afrikanners aanvanklik slegs 'n geringe aanwys. Water uit sewe van die agt putte is weens besoedeling deur swael, onbruikbaar, en daar word vasgestel dat drinkwater vir die Italiaanse offisiere van aangrensende waterpunte aangestuurd is. Die Suid-Afrikanners is egter nie onmiddellik van hierdie waterputte afhanklik nie aangesien goeie beplanning daarvoor verantwoordelik is dat elke troeppot 'n verseelde 44-gellingdrom water vir noodgevallen bevat.⁵¹ Omdat watervoorsiening egter wel van besondere belang bly, word twee seksies van 12 Veldkompanie van die SA Genie afgedeel om die waterputte by Gorai op te wek nadat hierdie kompanie die waterverskaffing by Dukana aan 21 Veldparkkompanie oorgedra het.

Voor sonder op hierdie eerste dag van Februarie 1941 word al die vyandelike verliese en krygsgevangenes na 2 SA Infanteriebrigadegroep hoofkwartier ontruim, wat enkele myle van Gorai ingerig is. Die geneeskundige personeel spring onmiddellik aan die werk om bystand aan eie en vyandelike troepe te verleen, iets wat des te meer noodsaaklik is as die vieslike toestand waarin die Gorai-kamp aangetref is, in ag geneem word. Hierdie hele Italiaanse basis is 'n toonbeeld van onnetheid en vuilheid. Oskoppe en stinkende bene lê oral verstrooi naby vyandelike stellings en loopgrawe en buite woonkwartiere terwyl 'n tallose menigte vlieë hierin uitgebloeit het.⁵² 12 Veldambulans slaan dadelik 'n hospitaaltent by Gorai op en een span geneeskundiges verbonde aan hierdie ambulans se A Kompanie werk dwarsdeur die nag om eie en vyandelike gewondes te verpleeg en te versorg. Die volgende dag sou nog 'n klompie gewonde vyand uit die noordwestelike bosse gered word. Net ná die gevegte versterk die Suid-Afrikanners hul posisie in Gorai en organiseer 'n verdedigingstelling met die doel om dit teen die vyand aan te wend indien hy dit sou oorweeg om vir 'n teenoffensief terug te keer.

Redes vir die oorwinning

As oorsake van die sukses van 2 Veldmagbataljon en sy ondersteuningsdienste kan bondig aangedui word die oorwig van vuurkrag

wat vanaf H-uur op die doelwit gekonsentreer kon word deur 'n goed gebalanseerde en daarom buigsame mag (infanterie met infanteriegewere, -masjiengewere, en -mortiere, lugbombardement en pantser), volgens 'n vuurplan wat die vyand gedemoraliseer, ontwrig en gedood het, en 'n taktiese plan wat die vyand gelyktydig vasgetrap en omvleuel het sonder om die aanvalsvaart een oomblik te verslap. Die sukses is ook toe te skryf, nie slegs aan die verrassing wat bewerkstellig is toe onverwags op die voorpos toegesak is nie, maar deur die beweeglikheid van die infanterie en pantser, en daardie klein maar deurslaggewende faktor wat die uitslag van nog menigte gevege sou determineer: Die moreel en dapperheid van die Suid-Afrikaanse soldaat, wat in die krisisoomblik, anders as sy teenstander, nie teruggedeins en teruggetrek het nie, maar vasgebyt en vorentoe gestorm het. Gorai is geen skouspelagtige veldslag nie. Dis eerder 'n klein geveg binne die breë strategiese plan van 1 SA Divisie, maar onmisbaar vir die verdere aanmars en oorwinning oor die vyand. Die geveg om die eerste vyandelike voorpos in suid-Abessinië is met sukses bekroon.

Toe genl Brink kort hierna die gevegstoneel besoek, spreek hy sy volkome tevredenheid uit met die optrepe van sy divisie se soldate, en stuur die volgende boodskap in Engels, aan die bevelvoerder van 2 SA Infanteriebrigadegroep: "Komende van Bevelvoerder 1 SA Divisie. Dra asseblief aan alle range onder jou bevel my waardering en bewondering oor vir die uitmuntende taak wat deur hulle verrig is onder die moeilikste omstandighede, deur vyandelike weerstand in so 'n kort tydjie te oorwin. Ons is dankbaar teenoor die lug en ek het ons waardering aan hulle oorgedra."⁵³

Kort voor lank word die Suid-Afrikaanse optrede in suid-Abessinië wêreldbekend. Die amptelike oorlogspublikasie **War**, uitgegee deur die Leërburo vir Aktuele Sake, verbonde aan die Algemene Hoofkwartier van die Middel-Oosterse Magte, rapporteer dat "die stryd om Abessinië in alle erns begin het" en vat bondig saam: "Die eerste geveg is gevoer by

51. Amptelike rapporte van 2 SA Infanteriebrigadegroep.

52. Vergelyk die verslag oor die situasie deur 2 SA Infanteriebrigadegroep.

53. Amptelike verslag: 2 SA Infanteriebrigadegroep.

Gorai, twintig myl binne die grêns, waar 'n hewige en vasberade bajonetstormloop die vyand onverwags gevang het."⁵⁴

Tydens die geveg by Gorai, ly die pantserkarbemannings geen verliese nie, terwyl sewe Suid-Afrikaanse voetsoldate gewond word en twee sneuwel. Laasgenoemde is die eerste verliese op vyandelike bodem. Op Sondag 2 Februarie, minder as een dag na die oorwinning, duisende myle van hul vaderland

Suid-Afrika, begrawe die Nederduits-Gereformeerde kapelaan sktrs Fourie en Fitzpatrick, een Afrikaner en een Engelsprekende, tydens 'n plegtige en gewyde erediens, onder 'n reuse boom in die warm woestyngrond van Abessinië.

54. Amptelike rapport van 2 SA Infanteriebrigadegroep, waarin uit **War** aangehaal word. Die publikasie word uitgegee deur die Army Bureau for Current Affairs.

'n Erediens word vir die eerste maal op vyandelike gebied vir Suid-Afrikaners gehou en wel in Suid-Abessinië. Tydens 'n soortgelyke diens is die eerste twee Suid-Afrikaanse gesneuweldes ná die geveg om Gorai ter aarde bestel